

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди:

№ МД – 5А220102 – 2.02

2017 йил “18” 08

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги

2017 йил “24” 08

ХАЛҚАРО ШАРҲ МАҲОРАТИ

ФАН ДАСТУРИ

Билим соҳаси:	200000	– Ижтимоий соҳа, иқтисод ва ҳуқук
Таълим соҳаси:	220000	– Журналистика ва ахборот
Магистратура мутахассислиги:	5А220102	– Халқаро журналистика (фаолият турлари бўйича)

Тошкент – 2017

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2017 йил “24” августдаги “603”-сонли буйруғининг 2-илоvasи билан фан дастури рўйхати тасдиқланган.

Фан дастури Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими йўналишлари бўйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашининг 2017 йил “18” августдаги 4-сонли баённомаси билан маъқулланган.

Фан дастури Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетида ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

- Н.Қосимова – ЎзДЖТУ “Аудиовизуал журналистика ва оммавий коммуникация” кафедраси доценти, ф.ф.н.
- А.Каримов – ЎзДЖТУ, “Аудиовизуал журналистика ва оммавий коммуникация” кафедраси катта ўқитувчиси, ф.ф.н.
- Ў.Мирзаёров – Ўзбекистон журналистлари ижодий уюшмаси раиси ўринбосари, “Хуррият” газетаси бош муҳаррири

Такризчилар:

- С.Ҳақимов – Ўзбекистон журналистлари ижодий уюшмаси раиси *(кадрлар истеъмолчиси)*.
- Ё.Маматова – ЎзМУ “Матбуот” кафедраси мудири, ф.ф.н.
- Г.Бабаджанова – Ўзбекистон Республикаси журналистларни қайта тайёрлаш халқаро маркази директори, ф.ф.н.

Фан дастури Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети Кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган (2017 йил “28” июндаги 5-сонли баённома).

I. Ўқув фанининг долзарблиги ва олий касбий таълимдаги ўрни

“Халқаро шарҳ маҳорати” фани журналистика соҳасида таълим олаётган талабаларга мазкур жанрнинг оммавий ахборот воситалари фаолиятидаги ўрни ва аҳамияти, унинг ўзига хос хусусиятлари, бошқа жанрлар билан муносабати, тарихи, бугунги аҳволи, келажаги, вазифа ва тамойиллари, тур ва жанрлари, тили ва услуби, аудиторияни ўрганиш, жаҳон босма ва электрон: газета, журнал, радио, телевидение, Интернетдаги халқаро шарҳ жанри спецификаси, шарҳловчининг маҳорати ҳақида кенг ва батафсил маълумот беради.

“Халқаро шарҳ маҳорати” мутахассислик фани ҳисобланади. Дастурни амалга ошириш жараёнида ўқув режасида режалаштирилган бошқа мутахассислик фанлардан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлиш талаб этилади. Оммавий ахборот воситаларининг жадал тараққий этиши, аудиториянинг чиқишларга бўлган талаби ва эҳтиёжи ўсганлиги натижасида соҳага янгича нуқтаи назар билан қараш кучайди. Шу нуқтаи назардан “Халқаро шарҳ маҳорати” фани Ўзбекистон ва жаҳонда рўй бераётган воқеа-ҳодисаларга ҳолис муносабат билдиришда, чиқишлар орқали жамоатчилик фикрини шакллантиришда муҳим рол ўйнайди.

II. Ўқув фанининг мақсади ва вазифаси

Фанни ўқитишдан мақсад – халқаро шарҳ жанри тарихи ва газета, журнал, радио, телевидение ва Интернетда берилаётган таҳлилий материалларни ўрганган ҳолда халқаро шарҳ жанрида ижод қилиш бўйича муайян тасаввур уйғотиш ва шакллантириш.

Куйидаги вазифаларни амалга ошириш орқали фаннинг ўз олдига қўйган мақсадларига эришиш назарда тутилган:

- талабаларга халқаро шарҳ жанрининг муайян вазифалари ҳақида билим бериш;

- халқаро шарҳ жанрида ёзиш маҳоратини ўргатиш;

- халқаро шарҳ жанрида журналистик маҳсулот тайёрлаш жараёнини ўзлаштириш;

- халқаро шарҳ жанрида матбуот, радио, ТВ, Интернетда ижод қила олишга ўргатишдан иборат.

Ушбу фанни ўзлаштирганидан сўнг талаба:

- назарий билимларни эгаллаган ҳолда мушоҳада юритиши;

- ОАВ фаолиятида сиёсий, мафкуравий, маданий плюрализмнинг ўта муҳимлигини тушунишларига кўмаклашиши;

- ахборот бозорининг изчил тараққий этиши жанрларда ўзгариш сезилганлиги;

- ахборот хуружлари авж олаётган пайтда халқаро шарҳга талаб ортганлиги **ҳақида тасаввурга эга бўлиши;**

- оммавий ахборот воситалари ичида радио шарҳининг тезкорлиги;

- телевидение шарҳининг таъсирчанлиги;

- газета шарҳининг батафсиллиги;

- интернетдаги шарҳларнинг кенг қамровга эгалиги ва интерактивлигини

билиши ва улардан фойдалана олиши;

- шарҳланаётган мавзуга чуқур кириб бориш зарурлиги;
- кенгқамровга эгалиги;
- фикрни шакллантиришдаги самарадорлиги ҳақида тугал маълумотга эга бўлиши:
- ОАВнинг ҳар бирида бериладиган шарҳларнинг ўзига хослиги, уларни ўзига хос спецификаси мавжудлиги;
- оғзаки нутқ, мусиқа, шовқин, монтаж уйғунлиги радиоэшиттириш ва телекўрсатув санъатида асосий омил эканлигига ишонч ҳосил қилиш ва амалда уларни бажара олиш **қўникмаларига эга бўлиши**;
- матбуотда халқаро ёза билиш;
- телевизион халқаро шарҳлар учун сценарий ёзиш;
- халқаро шарҳ жанрида радиомахсулот тайёрлаш;
- интернетдаги сайтлар учун мазкур жанрда ижод қила олиш **малакаларига эга бўлиши керак**.

III. Асосий назарий қисм (маъруза машғулотлари)

1-мавзу. Халқаро шарҳ жанрининг публицистик фаолиятда, жамият ҳаётида тутган ўрни ва вазифалари

Халқаро шарҳ жанрининг ҳуқуқий - демократик давлат ва фуқаролар жамияти куришда тутган ўрни, мамлакат ўтмиши, бугунги куни ва келажаги ҳақида ҳаққоний ва юқори савиядаги шарҳлар тайёрлаш лозимлиги тўғрисида. Ўзбекистон Президенти И.А.Каримов журналистнинг фаол позицияси ҳақида. ОАВ ва журналистлар фаолиятида халқаро шарҳ.

Халқаро шарҳ жанрининг муҳим воқеа-ходисалар ҳақида тезкорлик билан, чуқур, батафсил ахборот бериши ва уларга нисбатан аҳоли фикрини тўғри, ҳолисона шакллантиришда тутган ўрни. Халқаро шарҳнинг ахборот тарқатиш, маданий-маънавий, интерактив, ташкилотчилик, маърифий, мафкуравий каби вазифалари. Халқаро шарҳ курсининг вазифалари ва бошқа жанрлар билан ўзаро боғлиқлиги.

2-мавзу. Халқаро шарҳ жанрининг пайдо бўлиш тарихи

Газета, радио, телевидение ва интернет шарҳининг ўзига хос хусусиятларини тўрт нуқтаи назардан: амалга ошириш усулига, ифодавий воситаларга, ҳар бир каналнинг сифатига кўра, ахборотни истеъмол қилиш тарзи (аудитория)сига кўра тавсифлаш. Радио, телевидение шарҳининг спецификасини белгилашда тасвир ва товушнинг ҳал қилувчи роли, тасвирий образи. Теле, радио шарҳлар, шарҳ жанрида битилган китоблар. Телевидение ва радио шарҳининг табиий, тасвирий, шакл яратувчи ифодавий воситалари: сўз (оғзаки нутқ), матн, мусиқа, шовқин, ҳужжатли ёзувлар (биринчи гуруҳ воситалар).

3-мавзу. Халқаро шарҳ жанрининг оммавий ахборот воситалари тизимида тутган ўрни ва шарҳловчининг журналистик фаолияти

Телевидение, радио ва бошқа ОАВдаги халқаро шарҳ жанрининг умумийлик, ўхшашлик ва ўзига хослик томонлари. Радиода ва телевидениеда

журналистиканинг ўзига хос фаолият турлари. Халқаро шарҳловчи, аҳоли билан мунтазам мулоқотда бўладиган, аҳоли фикрини шакллантирувчи жамоат арбоби. Шарҳловчи, Бошловчи, модератор суҳбат олиб борувчи. Информацион дастур шарҳловчиси. Халқаро шарҳни тайёрлашда муҳаррир, режиссёр, оператор ва бошқа ижодкорларнинг тутган ўрни.

4-мавзу. Матбуотда халқаро шарҳ жанри

Халқаро шарҳ жанрининг пайдо бўлиши ва жаҳон бўйлаб тарқалиши. Матбуотда халқаро шарҳларнинг тутган ўрни. Матбуотда халқаро шарҳ жанридаги чиқишларнинг хусусиятлари. Жаҳон матбуот нашрларида халқаро шарҳлар. Халқаро шарҳ усталари. Ижтимоий-сиёсий нашрларда халқаро шарҳлар. Маданий-маърифий нашрларда халқаро шарҳлар.

5-мавзу. Телевидениеда халқаро шарҳ жанри

Аудиовизуал журналистиканинг ўзига хос хусусиятлари. Телевидениеда халқаро шарҳларнинг тутган ўрни ва аҳамияти. Телевидениеда халқаро шарҳ жанридаги чиқишларга қўйилаётган асосий талаблар. Жаҳон телевидениеларида халқаро шарҳлар. Таниқли телевизион халқаро шарҳ усталари. Ижтимоий-сиёсий кўрсатувларда халқаро шарҳлар. Си-Эн-Эн ва Евроньюс телеканалларида халқаро шарҳ. Эн-Би-Си, Си-Би-Эс, Эй-Би-Си ва “Первый канал”, НТВ, “Россия-24” телеканалларидаги тезкор, мавзуй ва превентив шарҳлар.

6-мавзу. Радиода халқаро шарҳ жанри

Радиода халқаро шарҳларнинг тутган ўрни ва аҳамияти. Радиода халқаро шарҳ жанридаги чиқишларга қўйилаётган асосий талаблар. Жаҳон радиоканалларида халқаро шарҳлар. Таниқли халқаро ради шарҳ усталари. Ижтимоий-сиёсий мавзудаги халқаро шарҳлар. Си-Эн-Эн ва Евроньюс телеканалларида халқаро шарҳ. Халқаро радиоканалларидаги тезкор, мавзуй ва превентив шарҳлар.

7-мавзу. Интернетда халқаро шарҳ жанри

Интернет журналистикасининг ўзига хос хусусиятлари. Интернетда халқаро шарҳларнинг тутган ўрни ва аҳамияти. Глобал тармоқда халқаро шарҳ жанридаги чиқишларга қўйилаётган асосий талаблар. Жаҳон веб-сайтларида халқаро шарҳлар. Таниқли блоггерларнинг халқаро шарҳлари. Миллий веб-сайтларда халқаро мавзудаги чиқишлар.

8-мавзу. Халқаро шарҳ жанрининг турлари

Халқаро шарҳ жанрининг асосий турлари: ижтимоий - сиёсий эшиттириш; бадий-драматик эшиттиришларга бўлиниши. Ҳар икки турнинг каналлардаги ўрнини ўрганиб чиқиш. Халқаро шарҳ жанри ҳақида умумий тушунча. Жанр конкрет ижодий вазифани бажариш учун муайян материални, жанрларнинг ўзаро алоқадорлиги муайян тизимини ташкил этиши.

9-мавзу. Халқаро шарҳ жанрида материал тайёрлаш технологияси

Халқаро шарҳни тайёрлаш ҳақида маълумот. Электрон ОАВда халқаро шарҳни тайёрлаш тўғрисида. Тасвирга олиш ва овоз ёзиш студия ва аппаратхоналари. Монтажхонаси, ёзув тасмалари, ДАТ кассеталари, компакт дисклар ва уларни сақлаш хоналари. Репортер, диктофон (овоз ёзиш мосламаси), аудиокассета ва компакт дисклар. Техник маълумотлар. Овознинг ҳосил бўлиши ва узатиш. Микрофон. Гапиришга бўлган асосий талаблар, гапириш усуллари. Студия микрофонида гапириш ва овоз ёзиш муаммолари. Овоз тембри ва унинг инсон руҳиятига таъсири. Микрофон ва унинг турлари ҳақида маълумот. Динамикли, конденсаторли, тасмали, кўмирли ва бошқа турларидан фойдаланиш тартиби. Телекўрсатув, радиоёшиттириш тайёрлаш жараёни. Овоз, шовқин, мусиқани ёзиб олиш. Магнит тасмалари. Интерактив усуллар. Сухбатдошни телефон орқали эфирга улаш.

10-мавзу. Нодавлат ОАВда халқаро шарҳ жанри

Хориждаги давлат ва нодавлат телестудия ва радиоканаллар ҳақида маълумот. Нодавлат теле ва радиостанциялар дастурларини тарқатишда сунъий ер йўлдошлари ва кабелдан фойдаланиш. Нодавлат теле-, радиостанцияларнинг ҳуқуқий-фуқаролик жамиятини қуришдаги аҳамияти. Давлат ва нодавлат теле-радиоканалларда воқеликни акс эттиришдаги шарҳлар. Ўзбекистонда нодавлат теле-, радиоканаллар фаолиятида халқаро шарҳ жанрининг пайдо бўлиши ва ривожланиши.

11-мавзу. Халқаро шарҳловчининг касб одоби масалалари

Журналист этикаси принциплари, журналист ахлоқ-одоби меъёрлари. “Журналист фаолияти принциплари Декларацияси” ҳақида маълумот. Ўзбекистон ҳамда хорижий давлатлар ОАВ фаолиятида одоб-ахлоқ меъёрларига амал қилиш. Ўзбекистон Миллий телерадиокомпаниясининг “Ўзбекистон”, “Пойтахт”, “Ёшлар” каналларида халқаро шарҳловчилар.

IV. Амалий машғулотлар бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Амалий машғулотлар учун қуйидаги мавзулар тавсия этилади:

1. Шарҳ жанри шахсининг объектив муносабати сифатида.
2. Халқаро шарҳ ва кузатув самарадорлиги
3. Етакчи шарҳловчилар маҳорати
4. Халқаро шарҳ учун ахборот манбалари
5. Турли йўналишдаги нашрларда халқаро шарҳнинг сюжет-композицион тузилиши
6. Шарҳловчининг ёшиттириш ва кўрсатувлар таъсирчанлигини таъминлашдаги ўрни
7. VIP- шахслар билан мулоқот олиб бориш хусусиятлари
8. Халқаро шарҳ тайёрлаш технологияси
9. Шарҳловчининг муаммоларни қўйиш маҳорати

10. Шарҳловчи фаолиятида қутилмаган ҳолатлар ва унинг фавқулодда вазиятлардаги ўрни

11. Халқаро Хатчинс Комиссиясининг ОАВ фаолиятига доир 5 бош критерийси

Амалий машғулотлар замонавий мультимедиа воситалари билан жиҳозланган аудиторияда ўтказилиши лозим. Машғулотлар фаол ва интерфаол усуллар ёрдамида ўтилиши, мос равишда муносиб педагогик ва ахборот технологиялар қўлланилиши мақсадга мувофиқ.

V. Мустақил таълим ва мустақил ишлар

Мустақил таълим учун тавсия этиладиган мавзулар:

1. Халқаро шарҳ самарадорлигини таъминловчи омиллар
2. Халқаро шарҳда расмий ва норасмий манбалар билан ишлаш
3. Турли типдаги нашрларда чоп этиладиган халқаро шарҳнинг композицион қурилиши
4. Ўзбекистондаги етакчи ОАВдаги халқаро шарҳлар таҳлили
5. Интернет сайтлардаги шарҳлар таҳлили
6. Россия матбуотидаги халқаро шарҳлар
7. Хориж матбуотидаги халқаро шарҳлар таҳлили
8. Шарҳ тайёрлаш методикаси, муаллиф фикри ва жамоат билан мулоқот олиб бориш услуби

Мустақил ўзлаштириладиган мавзулар бўйича талабалар томонидан рефератлар тайёрлаш ва уни тақдимот қилиш тавсия этилади.

VI. Асосий ва қўшимча ўқув адабиётлар ҳамда ахборот манбалари

Асосий адабиётлар

1. Karen Fowler-Watt and Stuart Allan (eds), Journalism: New Challenges, Published by: Centre for Journalism & Communication Research Bournemouth University, 2013. – 523 p.
2. Золотухин А.А. Расследовательская журналистика (учебно-методическое пособие), Иоронежский государственный университет, 2016. – 144 с.

Қўшимча адабиётлар

3. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент, “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 29 б.
4. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 47 б.
5. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамиз. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 485 б.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ-4947-сонли Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й.
7. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қонидаси бўлиши керак. Ўзбекистон

- Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил якунлари ва 2017 йил истикболларига бағишланган мажлисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг нутқи. // Халқ сўзи газетаси. 2017 йил 16 январь, №11.
8. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси– Т.: Ўзбекистон, 2014. – 46 б.
 9. Кузнецов Г.В. Так работают журналисты ТВ. М.: “Аспект Пресс”, 2004.
 10. Смирнов В.В. “Жанры радиожурналистики”. Учебное пособие . М. Аспект-Пресс, 2004.
 11. Цвик В.Л. Телевизионная журналистика, М.: “Аспект Пресс” 2004.
 12. Шестеркина Л.П., Николаева Т.Д. Методика телевизионной журналистики, М.: “Аспект Пресс”, 2012.
 13. Муминова Ф.И. Международная журналистика: теория и практика. Т.,2006.
 14. Луғат журналистика. Реклама. Паблик рилейшнз.Маълумотнома.Т., “Зарқалам”

Интернет сайтлари

15. vitaweb.jino-net.ru
16. www.journalism.ru
17. www.mediasprut.ru/public/internet - Авторские публикации
18. www.citforum.ru
19. www.case.mnov.ru
20. www.hi-edu.ru
21. www.opennet.ru
22. www.telemultimedia.ru